

PROBLEMI NAŠE DRUŽBE

SODOBNA MEŠČANSKA SOCIOLOGIJA O DRUŽBENIH RAZREDIH

Vprašanje družbenega razreda je med poglavitnimi, s katerimi se ukvarja današnja meščanska sociologija. Kaže, da je postalo v zadnjem času to vprašanje še bolj pereče, saj skoraj ni sociološkega časopisa, zbornika ali druge publikacije, kjer mu ne bi bila posvečena vsaj ena od razprav. Najnovejša ameriška bibliografija del, ki obravnavajo razredno strukturo družbe, objavlja nič manj kakor 333 knjig in razprav, ki so jih po letu 1945 napisali o tem vprašanju povečini samo ameriški avtorji.

Meščanska sociologija obravnava vprašanje o družbenih razredih zlasti pod poglavjem o strukturi družbe in o njeni dinamiki. Zelo pogosto tudi istoveti vprašanje o razredni delitvi družbe z vprašanjem o tako imenovani družbeni stratifikaciji. S tem pojmom označuje strukturiranost v družbi, dejstvo, da družba ni homogena celota, temveč da jo tvorijo najrazličnejše plasti — ne samo razredi — od katerih je večina med seboj tudi v razmerju bolj ali manj izrazite hierarhične nad- in podrejenosti. Pojem družbene stratifikacije torej ne izraža le razredne delitve družbe, temveč zajema tudi najrazličnejše druge plasti, na katere je porazdeljena vsakokratna družba. Ne glede na to, da je družbena stratifikacija preširok okvir za proučevanje razredne delitve družbe, je tudi iz dejstva, da jo obravnava meščanska sociologija v tako širokem okviru, razviden pomen, ki ga pripisuje temu vprašanju.

Kljub velikemu zanimanju, ki ga kaže sodobna meščanska sociologija za problematiko družbenih razredov, pa v reševanju tega vprašanja ne zaznamuje nobenih posebnih uspehov. Ne samo, da ne obstaja kakšna definicija razreda, ki bi jo lahko šteli za splošno priznano med meščanskimi sociologi; le-ti si niso edini niti glede vprašanja o predmetu, to je o tem, katere družbene plasti naj štejejo za razrede in jih kot take raziskujejo. Medtem ko spričo te neenotnosti Alain Touraine predlaga, naj se uporablja pojem razreda samo v zelo preciznem pomenu, v kakršnem ga je definirala marksistična znanstvena misel, pa toži njegov rojak Georges Gurvitch o nesposobnosti sodobne sociologije, da bi definirala in klasificirala družbene grupacije, katerih najpomembnejša je prav razred. Na približno istem stališču je tudi angleški ekonomist G. D. H. Cole, ki ugotavlja, da se pojem razreda izmika vsakršni opredelitvi, če mu ne dodamo določene označbe, na primer ekonomski, družbeni, premoženjski razred, in poudarja, da celo tedaj, kadar ga tako določimo, ostaja še vedno docela nepojmljiv.

Marksistična sociologija je tudi glede tega daleč pred meščansko. S svojo teorijo o družbenem razvoju in pa s pomembnimi teoretičnimi osvetlitvami vprašanja o razredni delitvi družbe, ki jih vsebujejo dela klasikov, je zgradila solidne temelje za pravilno razumevanje tega vprašanja. Klasiki marksizma so dali nekaj opredelitev družbenih razredov, od katerih je najpopolnejša vsekakor definicija, ki jo je zapisal Lenin v svojem delu »Velika pobuda« (Izbrana dela IV, CZ 1950, str. 206).

Pregled najnovejših meščanskih teorij o družbenih razredih je za nas zanimiv posebno v dveh pogledih. Predvsem lahko tudi ob teh teorijah spoznamo premoč marksistične znanstvene misli nad današnjim meščanskim družboslovjem. Te teorije pa so tudi lep primer za čisto sociografsko, v najpristnejšem pomenu besede empirično in zgolj empirično naravo sodobne meščanske sociologije. Medtem ko je kapitalistična družba že nekaj desetletij na novi, državno kapitalistični poti svojega razvoja, se giblje meščanska sociologija na čisto perifernih, obrobnih področjih tega dogajanja, ne da bi se ukvarjala z notranjimi zvezami in zakonitostmi, ki to dogajanje gibljejo in usmerjajo. To splošno značilnost sodobne meščanske sociologije kažejo tudi njena teoretična prizadevanja v zvezi z vprašanjem o družbenih razredih.

Pojem razreda uporabljajo danes vsaj v dveh različnih pomenih. Tako oblikujejo ta pojem zaradi potrebe, da bi izrazili določeno sestavo kake družbene skupnosti, da kakorkoli že klasificirajo posamezne dele, ki sestavljajo to skupnost. Na takšne klasifikacije, ki jih narekujejo praktični in teoretični oziri, se opirajo na primer najrazličnejše demografske, poklicne in druge statistike, ki tudi dele pripadnike določene družbene skupnosti na razrede. Kriteriji za takšno klasifikacijo ustrezajo potrebam, ki naj jim ta klasifikacija predvsem služi. Tako porazdeljujejo prebivalstvo po starosti, spolu, poklicni usmerjenosti, dohodkih, premoženju, prebivališču, družinskem stanju, izobrazbi itd. Sodelavca *London School of Economics*, J. Hall in D. Carradog Jones, sta na primer porazdelila angleško aktivno prebivalstvo v naslednjih sedem razredov:

1. pripadniki prostih poklicev in visoki funkcionarji,
2. gospodarski voditelji,
3. višji civilni in vojaški uslužbenci,
4. nižji civilni in vojaški uslužbenci,
5. kvalificirani delavci in umski delavci nižje vrste,
6. polkvalificirani delavci,
7. nekvalificirani delavci.

To klasifikacijo so uporabljali v glavnem tudi pri zadnjih popisih prebivalstva v Veliki Britaniji.

O tem, da je takšen statistični pojem razreda sociološko povsem brezbarven in da mora biti specifično sociološki pojem razreda drugačne narave, tudi v meščanski sociologiji ni nebenega spora. To je pa tudi že vse, o čemer bi mogli ugotoviti, da med meščanskimi sociologi na tem področju ni spora. Od tu naprej se posamezni znanstveniki že močno razhajajo in so neenotni. Neenotnost meščanske sociologije glede vprašanja o razredni delitvi družbe je zlasti razvidna ob dveh vprašanjih. To je vprašanje o okoliščinah, zaradi katerih pripadajo različni ljudje različnim razredom, in pa vprašanje o definiciji razreda.

Za novejšo meščansko sociologijo je značilno izrazito subjektivistično, psihologistično obravnavanje problematike razredov. Takšni usmerjenosti je kumovala zlasti behavioristična smer v psihologiji, ki domala načelno zavrača notranje motivacije človekovega družbenega ravnanja ter se ozira le na zunanje manifestacije posameznikov, ki jih je mogoče nesporno ugotavljati. V skladu s tem šteje meščanska sociologija za kriterije, ki kažejo na

razredno pripadnost ljudi, tudi takšne okoliščine, kakor so družbene zveze človeka, njegovo obnašanje, njegov okus, obleka in podobno. Sodobni meščanski sociologi postopajo docela subjektivistično, kadar določajo razredno pripadnost posameznikov. Eni jo določajo edinole na podlagi izjav prizadetih, ki jih štejejo pač za pripadnike tistega razreda, v katerega se ti posamezniki sami prištevajo. Drugi pa določajo razredno pripadnost ljudi glede na to, kako sodijo o tej pripadnosti sosedje, znanci in prijatelji prizadetega. Ustrezne podatke, na podlagi katerih razvrščajo pripadnike določenih — povečini majhnih — družbenih skupnosti (sosesčine, naselja, vasi) v razrede, dobivajo ti sociologi z anketiranjem. Vendar pa takšno anketiranje, ki izhaja od povsem subjektivističnih izhodišč, ne daje dobrih in uporabnih rezultatov. Pred kratkim so v ZDA dvakrat zapored pozvali določeno število ljudi, naj se izjavijo o svoji razredni pripadnosti. Najprej so morali ti ljudje odgovoriti na vprašanje, kdo med njimi se prištevava v gornji, kdo v srednji in kdo v nižji razred. Na to pa so se morali ti isti ljudje izjaviti o tem, kdo od njih pripada srednjemu in kdo delavskemu razredu. V prvem primeru se je samo 6 % anketiranih opredelilo za nižji razred, medtem ko je v drugem primeru 52 % teh istih izjavilo, da se štejejo za pripadnike delavskega razreda!

Subjektivistično izhodišče za ugotavljanje razredne strukture določene družbene skupnosti se posebno močno uveljavlja v novejši ameriški sociologiji. Mnogi ameriški sociologi, izhajajoč s tega stališča, so začeli uporabljati neki novi pojem na področju teorije o družbeni stratifikaciji. Ta pojem je »družbeni položaj« (*social status*), ki je imel najprej izrazito ekonomsko vsebino in so z njim označevali splošni premoženjski položaj posameznika v družbi (*socio-economic status*). V novejšem času pa ga ne izvajajo več niti od premoženja niti od poklica ali pa od kakršne koli druge okoliščine, ki bi utegnila kazati na objektivni položaj posameznika v družbi, marveč ga izvajajo edinole glede na ugled in vpliv, ki ga pripisuje javno mnenje pripadnikom določene družbene skupnosti.

Opirajoč se na javno mnenje, zatrjuje pretežni del sodobne ameriške sociologije, da obstaja v družbi neka čisto posebna hierarhija, ki da je odvisna edinole od vrednotenja posameznikov. Ta sociologija prikazuje družbo kot nekakšno mrežo, ki da jo sestavljajo psihični odnosi med ljudmi, pri tem pa povsem zanemarja temeljno vprašanje o objektivni neenakosti, ki obstaja v družbi, in pa o vzrokih za to neenakost. Medtem ko zelo vestno in natančno ugotavlja, kakšno mnenje imajo ljudje o ugledu in vplivu svojih sosedov, znancev in prijateljev, je prav nič ne zanima vprašanje, zakaj velja na primer gospodarski voditelj za bolj uglednega v njihovi družbeni sredini kakor pa delavec. Zaradi izrazitega subjektivizma se je pojem družbenega razreda (*social class*) v pretežnem delu novejši ameriške sociologije povsem razblinil, na njegovo mesto pa je stopil pojem »družbenega položaja« (*social status*).

Ker pa objektivne narave družbene stratifikacije vendarle ni mogoče povsem zanikati, uvajajo nekateri ameriški sociologi ob pojem družbenega razreda oziroma statusa še pojem *social stratum*, ki bi ga lahko prevedli z izrazom družbena plast. Medtem ko zatrjujejo, da je *stratum* objektivne narave in da izvira iz družbenih delitev dela (ki jih imenujejo »tehnična organizacija družbe«), pa pravijo, da je družbeni razred (*social class*) povsem subjektivne narave, češ da nastane šele takrat, ko se posamezniki zavedo

svoje pripadnosti k določeni družbeni plasti. Tako poudarjeno razlikovanje med kategorijama *social stratum* in *social class*, ki ga je uvedel v ameriško sociologijo R. Centers, spominja na Marxovo razlikovanje med kategorijama »razred po sebi« in »razred zase«. Podobnost pa je le navidezna in zunanja. Medtem ko gre pri Marxu za eno in isto družbeno kategorijo, to je za delavski razred, in kaže Marx s tem razlikovanjem na proces ekonomskega, kulturnega, predvsem pa političnega osveščanja delavskega razreda, pa gre pri R. Centersu in njegovih privrženecih za dve povsem različni družbeni kategoriji. Ena od teh, ki jo imenujejo *social stratum*, temelji na družbeni delitvi dela, druga pa naj bi bila čista tvorba zavesti in le-to imenujejo *social class*. Dosledno temu stališču bi bila tudi pot v brezrazredno družbo dokaj preprosta. Iz zavesti ljudi bi bilo treba kratko in malo izbrisati pojem razreda, pa bi bila brezrazredna družba uresničena.

Medtem ko je za Centersa družbena stratifikacija še objektivno dejstvo, pa je storil njegov rojak Lloyd Warner še korak naprej v subjektivistično smer. Zanj je tudi družbena stratifikacija sama, to je okoliščina, da je družba razdeljena na različne plasti, čisto subjektivne narave. Vzrok zanjo so — vrednotenja, s katerimi ocenjujejo ljudje pomen različnih poklicev. Delitev družbe na različne plasti, sloje, razrede, tako za Warnerja ni objektivno, se pravi od zavesti človeka neodvisno dejstvo v družbeni stvarnosti, temveč je nasprotno posledica zavestne delavnosti ljudi, to je različnih kriterijev, s katerimi vrednotijo ljudje nosilce različnih poklicev. V vseh tistih primerih, ko sprejmejo takšno vrednotenje vsi pripadniki določene družbene skupnosti, se družbena stratifikacija, ki je, kakor smo videli, zgolj posledica vrednotenja posameznih poklicev, po Warnerju spremeni v — sistem razredov! Zanj so razredi takšne kategorije, katerih pripadniki zavzemajo glede na družbene funkcije, ki jih opravljajo, višje oziroma nižje položaje v družbi in ki jim javnost z ozirom na te funkcije tudi priznava takšne položaje. Ker je družbeni razred za Lloyd Warnerja kategorija, ki se oblikuje zaradi zavestne delavnosti — in to celo kvalificirane zavestne delavnosti, to je splošno priznanega vrednotenja družbenega položaja posameznikov oziroma njihovih poklicev — je razumljivo, da ta pisec docela istoveti pojma *social class* in *social status*. Tako imamo opravka v sodobni ameriški sociologiji na področju, ki ga karakterizira razredna delitev družbe, kar s tremi kategorijami. To so: *social status*, *social stratum* in *social class*. Od teh kaže kvečjemu pojem *stratum* na nekakšno objektivno stanje v družbi, medtem ko kažeta druga dva po mnenju subjektivističnih sociologov na takšno družbeno stanje, ki je odvisno od zavestne delavnosti ljudi.

Ker vrednotijo ljudje družbeni položaj posameznikov po splošnem merilu višji — nižji, predlaga Lloyd Warner, naj bi po tem hierarhičnem merilu porazdelili prebivalstvo ZDA v šest razredov. Pri tem naj bi uporabljali v glavnem metodo anketiranja, s katero bi bilo treba dognati, kako ocenjujejo ljudje družbeni položaj posameznikov glede na njihov poklic, dohodek in vire dohodkov, tip stanovanja in pa območje stanovanja. »Razredi«, na katere bi bilo treba po Warnerju razdeliti ameriško prebivalstvo glede na omenjena načela, so naslednji:

1. najvišji (*upper — upper*),
2. nižji — višji (*lower — upper*),
3. višji — srednji (*upper — middle*),

4. nižji — srednji (*lower — middle*),
5. višji — nižji (*upper — lower*),
6. najnižji (*lower — lower*).

Lloyd Warner sam je po tej svoji shemi ugotavljal »razredno« strukturo v tako imenovanih manjših družbenih skupnostih (*little community*) v ZDA, v prvi vrsti pa v nekem ameriškem mestecu s 17.000 prebivalci, ki ga simbolično imenuje *Yankee City*.

Takšen postopek pri obravnavanju vprašanja o družbenih razredih — kolikor je sploh še upravičeno govoriti o razredih v zvezi s predmetom, na katerega je usmerjeno raziskovalno delo v teh primerih — so prevzeli nekateri sociologi v zahodni Evropi. Tako sta na primer ravnala sodelavca *London School of Economics*, J. Hall in D. Caradog Jones, o katerih smo že govorili, pri ugotavljanju »razredne« strukture angleškega aktivnega prebivalstva. Kakor je razvidno iz njune klasifikacije, gre pri tem za navadno hierarhično razporeditev poklicev od višjih k nižjim. Prav tako govori tudi nemški sociolog Hero Moeller, ko razpravlja o razrednih premikih v sodobni družbi, o treh plasteh (*Schichten*, kar ustreza pojmu *strata* ameriške sociologije), in sicer o gornji, srednji in spodnji ali nižji plasti. Tudi kriterij, po katerem porazdeljuje Moeller pripadnike določene družbene skupnosti v navedene tri plasti, je povsem subjektivističen. Ta kriterij je pomen, ki ga pripisuje družba posamezniku in njegovi funkciji glede na višino in izvir njegovih dohodkov.

Tako reducira velik del sodobne meščanske sociologije objektivno dejstvo razredov na pojem družbene plasti (*social strata*, *gesellschaftliche Schichten*), njegove značilnosti pa ugotavlja z izrazito subjektivističnih stališč, v prvi vrsti pa po tem, kako vrednotijo ljudje družbeni položaj in družbene funkcije posameznikov glede na njihove dohodke in vire dohodkov. V zvezi s tem prihaja L. Gross do tegale zanimivega in značilnega sklepa: ker se pripadnost k temu ali onemu razredu določa glede na količino neke spremenljive veličine, na primer po dohodku, ki ga imajo seveda pripadniki prav vseh razredov, so med posameznimi razredi zgolj kvantitativne razlike in je zato treba gledati na družbo kot na homogeno celoto.

Meščanska sociologija odločno odklanja idejo o razrednem boju in o bodoči brezrazredni družbi, pri čemer se krepko opira na subjektivistično pojmovanje družbenih razredov. Tudi pravkar omenjena Grossova trditev o kvalitativni homogenosti družbe podpira to prizadevanje. Njegova misel je sicer zelo blizu malomeščanskemu, rousseaujevskemu idealu, da je treba izravnati premoženjske razlike med ljudmi, vendar pa jo uporabljajo danes v različnih inačicah zoper idejo o razrednem boju. Kajti premoženjske, kvantitativne razlike med ljudmi se dajo izravnati s »pametno« politiko in za to ni prav nič treba razrednega boja, ki tako zelo škoduje družbenemu zdravju.

Mnogo več privržencev pa ima v sodobni meščanski sociologiji teza o tem, da je brezrazredna družba le utopija in da so razredne razlike prirodna nujnost, ki bo veljala tako dolgo, dokler bo živelo človeštvo. Idejo o nujnosti in večnosti razredne razcepljenosti dokazujejo s takšnim pojmovanjem družbenih razredov, ki danes prevladuje v meščanski sociologiji. Kakor smo videli, istovetijo razred z osebnim položajem posameznikov v družbi. Razredne razlike istovetijo zatorej s funkcionalnimi razlikami med posamezniki glede

na organizacijsko zapletenost modernih družb. Ker obstajajo v vsaki razviti družbi pomembne funkcionalne razlike med posamezniki — tako argumentirajo — je čisto nemogoče, da bi obstajala brezrazredna družba. Čim bolj se bo družba razvijala in izpopolnjevala v tehnološkem in organizacijskem pogledu, pravijo, tem bolj se bodo utrjevale in poglobljale razredne razlike v njej. Kar zadeva idejo o razrednem boju, pa jo odpravljajo meščanski sociologi s kratko in apodiktično trditvijo, češ da boj med razredi ni prav nič potreben in da lahko obstajajo tudi »pozitivni in miroljubni« medrazredni odnosi. Takšno argumentiranje omogoča subjektivistično pojmovanje razredov, ki med drugim tudi povsem zamegljuje razliko med splošnosociološkim in statističnim pojmom razreda, ko se opira pri opredeljevanju te družbene kategorije na kriterije, kakršni so družbeno-ekonomski položaj posameznika, njegova socialna funkcija, njegov poklic. Pri opredelitvah razredov, ki jih oblikuje sodobna meščanska sociologija, človek namreč nikdar ne ve, ali gre za splošnosociološki ali pa za statistični pojem družbenega razreda. Ker je ta sociologija močno pragmatistično usmerjena, so njene definicije bližje statističnemu pojmu razreda, ki nastaja, kakor smo že omenili, zaradi praktičnih potreb, zato da bi se kakor koli že klasificirale določene manjše ali večje družbene enote po vnaprej postavljenih kriterijih.

Subjektivistično pojmovanje razreda je v več pogledih nesprejemljivo. Da se ne bi preveč zadrževali pri obravnavanju buržoazne razredne determiniranosti tega pojmovanja, ki je dovolj znano, opozarjamo predvsem na to, da takšno pojmovanje razredov reducira družbo dejansko na vsoto posameznikov. Subjektivistični izhajajo od posameznika, od njegovega mišljenja in vrednotenja. Po mišljenju posameznika, po njegovem čisto osebnem ravnanju in vrednotenju, kvečjemu še po njegovem individualnem položaju v družbi in po njegovi individualni družbeni funkciji sklepajo ti sociologi na naravo in pomen družbene skupine (v tem primeru razreda oziroma statusa, ki ga mnogi enačijo z razredom), ki ji ta posameznik pripada. Takšno obravnavanje družbenih vprašanj je izrazito atomistično, kar izhaja tudi iz tega, da istovetijo sociologi, ki subjektivistično obravnavajo problematiko družbenih razredov, pojem razreda s pojmom družbenega statusa. S stališča subjektivistične sociologije je to konec koncev tudi povsem razumljivo, zakaj s statusom označujejo ravno položaj posameznika v določenem družbenem okolju. Znano pa je, da je v meščanski sociologiji obračunal z atomističnim pojmovanjem družbe že E. Durkheim v začetku tega stoletja.

Subjektivistično pojmovanje družbenih razredov postavlja v povsem napačno luč tudi vprašanje o razredni zavesti. Za marksistično sociologijo sta vloga in pomen razredne zavesti jasna in dognana. Prav tako je jasno tudi to, da skupnost vseh tistih psihičnih dejstev, ki jih imenujemo razredna zavest ne ustvarja in ne more ustvariti nobene nove družbene grupacije. Ravno v tem vprašanju pa povzroča subjektivistična sociologija popolno zmedo. Ta sociologija sicer razlikuje objektivna in subjektivna področja v družbenem življenju, kar je samo po sebi v redu in prav. Do tega pojmovanja pa prihaja na podlagi zgrešenega prepričanja, češ da so tako imenovana subjektivna področja družbenega življenja, to je tista, ki jih obeležuje duhovno življenje ljudi, primarnega pomena za družbeno dogajanje. Zvesta temu svojemu prepričanju meni, da se tudi razred oziroma tako imenovani družbeni status oblikujeta šele takrat, kadar se posamezniki zavedajo svoje

pripadnosti k družbeni grupaciji in kadar dosledno tej svoji zavesti tudi ravnaajo. To se pravi, da govori subjektivistična sociologija o razredu šele v zvezi z razredno zavestjo; kjer pa te zavesti ni, obstaja po njenem mnenju neka povsem nedoločena družbena plast — *stratum*.

Trditev, da dobi kaka družbena grupacija pomen razreda šele tedaj, kadar se posamezniki zavedajo svoje pripadnosti k tej grupaciji, je očitno buržoazno determinirana. Znano je namreč, da se le del proletariata zaveda svoje pripadnosti k delavskemu razredu in uravnava svoje družbeno-politično hotenje v skladu s to zavestjo. Vsi tisti mnogoštevilni proletarci, ki niso razredno zavedni, tedaj po gornji razlagi ne bi spadali k delavskemu razredu. Takšna razlaga zato zmanjšuje kvantitativni pomen delavskega razreda v sodobnosti, ko reducira ta razred le na vsoto njegovih zavestnih pripadnikov. Znano pa je nadalje tudi to, da vladajoči razredi ne štejejo svoje družbene zavesti za razredno, temveč jo štejejo — potem ko so enkrat utrdili svoj ekonomski in politični položaj v družbi — za splošno družbeno zavest. Glede na teorijo o konstitutivnem pomenu zavesti pri oblikovanju družbenih razredov bi tedaj buržoazija sploh ne bila razred, marveč bi jo bilo šteti, kolikor razpolaga z državno oblastjo, le za političnega predstavnika vse družbe. Takšno razmišljanje pa je v skladu z najbolj banalnimi predstavami o družbenem poslanstvu tako imenovane elite, ki da je poklicana voditi »čredo«.

Karel Marx je v svojem polemičnem spisu »Beda filozofije« že pred več kot sto leti rešil problem, ki dela dobršnemu delu sodobnih meščanskih sociologov toliko preglavic. Ugotovil je, da so razredi objektivno družbeno dejstvo, da obstajajo kot taki ne glede na to, ali se posamezniki zavedajo svoje razredne pripadnosti ali pa se je ne zavedajo. Na primeru delavskega razreda je pokazal na proces osveščanja tega razreda, na spreminjanje delavskega razreda iz »razreda po sebi« v »razred zase«. Med tem procesom osveščanja se razred po svojem bistvu in po osnovnih značilnostih svoje družbene eksistence prav nič ne spreminja, nič novega ne nastaja z bistvenimi označbami razreda med tem procesom, kar ne bi obstajalo že poprej in česar ne bi bilo mogoče ugotoviti že pri »razredu po sebi«. Nov je le omenjeni proces osveščanja, ki sicer lahko postane predmet posebnega študija, ki pa prav nič ne spreminja sociološkega bistva razreda.

Ko bi meščanski sociologi ta preprosta dejstva sprejeli, bi si prihranili veliko nekoristnega truda z navideznimi problemi, s katerimi se bore zlasti na področju tako imenovane družbene stratifikacije. Seveda bi morali v tem primeru sprejeti tudi vse teoretične in praktične posledice, ki so v zvezi s temi dejstvi, v prvi vrsti pa spoznanje o razrednem boju kot osrednjem gibalbu družbenega dogajanja. To jim pa brani razredna determiniranost njihove znanosti, ki jo danes priznavajo tudi nekateri meščanski sociologi sami. Ko na primer Murray Seidler opozarja na to, kako se znanstvenik trudi, da bi izločil vse predsodke iz svojih proučevanj in ugotovitev, hkrati s tem prostodušno pristavlja, da človeku ni prirojeno stremljenje k nepri- stranosti in da je zato vsebina njegovih znanstvenih dognanj konec koncev vselej odvisna od njegove družbene (po naše razredne) opredeljenosti.

S tem ko smo se zadrževali pri subjektivističnih pojmovanjih družbenih razredov, seveda nismo hoteli trditi, da med novejšimi meščanskimi sociologi ne bi bili tudi takšni, ki štejejo razred za objektivno družbeno dejstvo. Ideja o objektivnosti razredov, o njihovi sociološki realnosti, je v meščanski socio-

logiji celo mnogo starejša kakor pa subjektivistično pojmovanje tega vprašanja. Vendar je subjektivizem v novejši meščanski sociologiji tako zakoreninjen, da vpliva tudi na tiste znanstvenike, ki se ne prištevajo niti k »objektivistom« niti k »subjektivistom«, temveč so prepričani, da njihova definicija družbenega razreda še najbolj ustreza resničnosti. Če pa si te definicije nekoliko natančneje ogledamo, ni težko ugotoviti njihove eklektične narave kakor tudi tega, da prevladujejo v njih elementi subjektivizma. Tipičen primer za takšno eklektično definicijo razreda je definicija Fritza Cronerja, ki pravi, da so razredi takšne družbene skupine, ki jih določajo naslednje tri okoliščine:

1. podoben ekonomski položaj posameznikov,
2. podoben družbeni status,
3. podobna družbena vrednotenja.

Medtem ko je prvi faktor objektivne, sta oba naslednja povsem subjektivne narave. Avtor šteje namreč za »družbeni status« takšne tipične pojave družbenega standarda, kakor je na primer določena raven izobrazbe, določena možnost napredovanja v družbi, določen tipični način življenja. Pod »družbenim vrednotenjem« pa razumeva takšna empirično ugotovljiva vrednotenja, ki po eni strani kažejo, da sprejemajo ljudje podobnih ekonomskih razmer in istovrstnega družbenega statusa te razmere in ta status kot »svoje« družbenoekonomske razmere, po drugi strani pa, da te okoliščine podobno razumejo in vrednotijo tudi drugi, ne le pripadniki tega razreda.

Tudi obe definiciji družbenega razreda, ki sta v novejši meščanski sociologiji najbolj znani, sta močno eklektični. To sta definiciji Pitirima Sorokina in Georgesa Gurvitcha. Oba avtorja teh definicij sta ruska emigranta iz časov prve svetovne vojne in je Sorokin danes priznan ameriški sociolog. Gurvitch pa je vodilna osebnost med francoskimi meščanskimi sociologi. Na prvi pogled se zdita obe definiciji silno zapleteni, kar naj bi bilo seveda le znanstveni odsev zapletenosti tiste družbene grupacije, ki ji meščanski sociologi nikakor ne morejo do živega, katere relativno preproščino pa občuti velika večina človeštva na svoji lastni koži. Skupna značilnost obeh definicij družbenih razredov je ta, da vsebujeta celo vrsto elementov; Sorokinova definicija jih našteva osem. Gurvitcheva pa celo enajst. Ti elementi kažejo na primer na to, da so razredi takšne družbene skupine, ki so:

- odprte za vse;
- supra-funkcionalne;
- utemeljene v solidarnosti;
- mnogoštevilne;
- normalne;
- stalne;
- v opoziciji nasproti določenim drugim družbenim skupinam podobne narave;
- neorganizirane, toda strukturirane;
- deloma organizirane, toda predvsem kvaziorganizirane;
- deloma zavedajoče se, deloma nezavedajoče se svoje lastne enotnosti in svojega obstoja;
- značilne za zahodno družbo 18., 19. in 20. stoletja;
- radikalno nezdružljive z drugimi družbenimi razredi itd itd.

Ta izbor elementov iz obeh definicij bo verjetno zadoščal za to, da si ustvarimo o njih svoje mnenje. Tako kot vse druge meščanske definicije družbenih razredov, se tudi Sorokinova in Gurvitcheva gibljeta čisto na površini; ne izražata pa takšnih okoliščin, ki bi jih mogli šteti za bistvene, to je za primarne karakteristike družbenih razredov. Njuni elementi, ki smo jih nekaj našeli, se nanašajo v najboljšem primeru na nebistvene, derivativne okoliščine, to je na takšne, ki so le posledica nekih pomembnejših dejstev in tokov. Ko človek razmišlja o teh dveh definicijah, o njuni zgradbi in o poti, ki je pripeljala do njiju, se ne more iznebiti vtisa, da sta nastali zgolj zato, ker sta pač bila dva sociologa toliko ambiciozna, da sta hotela dodati k mnogim drugim definicijam družbenih razredov še svoji, ki naj bi bili novi in originalni. S stališča marksistične sociologije pa je še posebej zanimiva trditev, češ da so družbeni razredi samo pojav kapitalizma. Medtem ko sprejema Sorokin to trditev celo v svojo definicijo, trdi Gurvitch prav isto na nekem drugem mestu svoje razprave o razredih. Zatrjuje namreč, da je šele moderna industrijska tehnika, potem ko so bile odstranjene vse pravne in politične pregrade med ljudmi, ustvarila neobhodno okolje, v katerem so se oblikovali družbeni razredi.

Po tem kratkem pregledu najznačilnejših stališč novejše meščanske sociologije do vprašanja o razredih se lahko pridružimo Gurvithevemu mnenju o nesposobnosti sodobne meščanske sociologije, da bi definirala in klasificirala družbene razrede, s tem da velja ta ugotovitev seveda prav tako tudi za njegova lastna prizadevanja. Vsak, kdor pozna marksistično teorijo o razredih, pa bo dal prav predlogu A. Touraina, naj uporablja meščanska sociologija pojem razreda le v tistem preciznem pomenu, ki mu ga je dala marksistična znanstvena misel. Želimo, da ta umestni poziv ne bi naletel na preveč gluhih ušes.

Jože Goričar.